

Tvarios miesto plėtros strategijų ir funkcinų zonų strategijų rengimo ir įgyvendinimo stebėsenos tvarkos aprašo
2 priedas

2024–2029 M. VILNIAUS REGIONO FUNKCINĖS ZONOS STRATEGIJA

I SKYRIUS TERITORIJA, KURIOJE ĮGYVENDINAMA STRATEGIJA

Vilniaus regiono funkcinę zoną sudaro 7 savivaldybės. Strategija įgyvendinama Vilniaus apskrities teritorijoje ir sutampa su savivaldybių ribomis. Funkcinės zonos įgyvendinimo teritorijos plotas užima 9 329 km²*, gyventojų skaičius siekia 259 714 (2023 m.):

- Elektrėnų savivaldybės teritorija užima 509 km², gyvena 23 873 nuolatiniai gyventojai
- Šalčininkų r. savivaldybės teritorija užima 1 493 km², gyvena 29 342 nuolatiniai gyventojai
- Širvintų r. savivaldybės teritorija užima 905 km², gyvena 14 816 nuolatiniai gyventojai
- Švenčionių r. savivaldybės teritorija užima 1 691 km², gyvena 22 265 nuolatiniai gyventojai
- Trakų r. savivaldybės teritorija užima 1 207 km², gyvena 33 437 nuolatiniai gyventojai
- Ukmergės r. savivaldybės teritorija užima 1 395 km², gyvena 34 038 nuolatiniai gyventojai
- Vilniaus r. savivaldybės teritorija užima 2 129 km², gyvena 101 943 nuolatiniai gyventojai

Prielaidas ryšiams skatinant turizmo plėtrą sudaro savivaldybės siejantys sukurti bendri regioninio lygmens turizmo maršrutai. 2014–2020 m. savivaldybės bendradarbiavo įgyvendindamos projektus, skirtus savivaldybės jungiančių turizmo trasų ir turizmo maršrutų informacinės infrastruktūros plėtrai, buvo suformuoti šie maršrutai: Pietryčių Lietuvos turizmo maršrutas, turizmo maršrutas Elektrėnai–Širvintos–Ukmergė ir dviračių turizmo trasos ir maršrutai, jungiantys Trakų ir Vilniaus rajono savivaldybes. Socialinių ir ekonominių ryšių, kurie susiję su turizmo vystymu, prielaidas taip pat pagrindžia savivaldybėms bendradarbiaujant sukurti regioninio lygmens maršrutai (susiję istoriškai ir kultūriškai), kurie aktualūs tiek užsienio svečiams, tiek vietos keliautojams: kultūrinio turizmo maršrutai (įtraukti kultūrinio turizmo objektai, esantys aplink Vilnių 100 km spinduliu, 2012 m.), turizmo maršrutai

* Čia ir toliau pateikiami naujausi prieinami Oficialiosios statistikos portalo duomenys, jei nenurodyta kitaip.

Vilniaus, Trakų bei Kernavės regione (2015 m.)*. Vietinių turistų kelionių skaičius Vilniaus regione siekia 106 tūkst., t. y. tūkstančiui gyventojui tenka 131 kelionė per metus (atvykimo vieta / išvykimo vieta Vilniaus apskritis, 2019 m.). Vidutiniškai šalyje (vertinant keliones tame pačiame regione) tūkstančiui gyventojui tenka 118 vietinių turistų kelionių, tačiau gerokai daugiau keliaujama Alytaus regione (kelionių skaičius tūkstančiui gyventojų) – 184, Kauno regione – 168, Utenos regione – 165. Užsienio lankytojų keliavimo po regioną statistika rodo, kad intensyviausiai lankomas regiono centras – Vilniaus miestas ir Vilniaus rajonas, taip pat Trakų rajonas, nors lankymo taškai susiformavę visose regiono savivaldybėse. Kelionių srautai atskleidžia, kad intensyviai judama tarp Vilniaus ir Kauno, pro Elektrėnus, taip pat nuo Kauno link Anykščių, pro Ukmergę** (2023 m.). Matyti, kad regiono turizmo ištekliai, kurie sieja savivaldybes (pavyzdžiui, objektai, reprezentuojantys senųjų sostinių – Vilniaus, Trakų, Kernavės – istoriją (asmenybes, kultūros paveldo objektus, paminklus); objektai, reprezentuojantys Vilniaus regiono žydų paveldą, istoriją ir asmenybes; objektai, pristatantys Abiejų Tautų istoriją ir asmenybes) nėra pilnai panaudojami. Galima daryti prielaidą, kad regioninio lygmens maršrutai, kurie jungtų patrauklius lankyti objektus, būtų aktualūs ne tik vietos gyventojams, bet ir užsienio turistams.

Naujų socialinių ir ekonominių ryšių atsiradimo prielaidas patvirtina bendruomenės „Miško uostas“***, įsteigtos 2017 m. Švenčionėliuose (traukinių stotyje), iniciatyvos atvejis. Bendradarbiaujant Švenčionių rajono savivaldybei ir atvykusiems profesionaliems kūrėjams sėkmingai vystoma Švenčionėlių kaip kūrybinių industrijų miesto vizija (bendruomenės narių įkurta architektūros studija, bendradarbytės erdvė, tarptautinė meno rezidencija, veikia alternatyvios kultūrinės erdvės). Užmegzti ryšiai su Lietuvos tarpdisciplininio meno kūrėjų sąjunga, „Menų gaudykle“ (kūrybinių rezidencijų tinklas), vystomi kūrėjų mainų projektai. „Miško uostas“ duomenimis, 2022 m. bendradarbytės erdvėje lankėsi 300 asmenų, meno rezidencijose svečiavosi 50 kūrėjų (didžioji dalis rezidentų – vizualiųjų menų atstovai, 43 iš Vilniaus, 5 iš Islandijos, 1 iš Olandijos, 1 iš JAV). Renginių lankytojų skaičius per metus siekia 1 100. Šie srautai sugeneruoti per 5 veiklos metus (neformalios iniciatyvos 2017 m.), bendruomenės duomenimis – poreikis auga, kviečiamų menininkų kūrybinį profilį apriboja galimybės pasiūlyti darbo erdves. Bendruomenės „Miško uostas“ patirtis rodo, kad nuo regiono centro gerokai nutolusi teritorija turi potencialo pritraukti kūrėjus. Kūrėjai reziduoja ne tik Vilniaus mieste, bet yra linkę rinktis kūrybai patrauklias alternatyvias erdves. Atlikta savivaldybių apklausa (2022 m.) atskleidė, kad yra poreikis lokaliems bendradarbytės centrams, kurie skirtųsi teikiamų paslaugų specifika, tai sudarytų sąlygas pritraukti lankytojus iš gerokai didesnės teritorijos negu veikia pati savivaldybė.

Panašios bendradarbiavimo iniciatyvos, skirtos bendradarbytės erdvių kūrimui ir plėtrai (nuo informacinių technologijų iki menų), yra itin aktualios, įvertinus tai, kad kompleksinės ir įvairialypės paslaugos funkcinės zonos savivaldybėse nėra teikiamos, o visuomenės poreikis gauti tokias paslaugas auga (tai lemia besikeičianti gyvenamoji aplinka ir globalios tendencijos). Nustatytas poreikis kurti unikalų paslaugų tinklą, kuris apimtų informacines technologijas, geodeziją, šiuolaikinį skaitmeninį meną, dizainą, meno terapiją ir pan. Tokiu būdu sutelkiamas mokslas, menas ir jį papildančios sritys. Be to, geografiškai savivaldybes skiria patogus susiekti atstumas – Vilniaus rajonas kaip žiedinė savivaldybė apjungia susijusias Elektrėnų, Širvintų rajono,

* Detaliau bendri regioniniai maršrutai pristatyti Vilniaus regiono turizmo potencialo panaudojimo tyrime (2022 m.), žr. tyrimo p. 43–46.

Tyrimas publikuojamas: <https://vilniausregionas.lt/regionas/turizmo-potencialo-panaudojimo-tyrimas/>

** Užsienio lankytojų statistikos suvestinė: <https://experience.arcgis.com/experience/2ec81d4bbe7745cb8440b049d288c3a0>

*** Detaliau susipažinti galima <http://kims.lt/>

Švenčionių rajono ir Šalčininkų rajono savivaldybių teritorijas. Svarbu tai, kad bendra neformaliojo ugdymo tendencija yra palanki – populiariausius būrelius lankančių vaikų skaičius yra gana stabilus arba auga. 2019–2024 m. Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenimis, tarp gausiausiai lankomų išlieka menų, informacinių technologijų ir sporto būreliai (vertinami Elektrėnų, Širvintų rajono, Švenčionių rajono, Šalčininkų rajono ir Vilniaus rajono savivaldybių duomenys).

Metai	Muzika	Dailė	Choreografija, šokis	Sportas	Techninė kūryba	Informacinės technologijos	Technologijos	Medijos
2019–2020	2 561	1 383	2 472	5 209	246	1 009	708	117
2020–2021	2 546	1 466	2 542	5 125	346	1 177	622	83
2021–2022	2 226	1 460	2 237	5 081	270	1 180	607	85
2022–2023	2 574	1 844	2 223	5 203	287	1 267	631	84
2023–2024	2 597	1 697	2 158	5 219	207	1 233	601	55

Demografinės tendencijos bendradarbiavimui vystyti išlieka palankios – vaikų skaičius Vilniaus rajono savivaldybėje nemažėja, tačiau bendrai vertinant funkcinės zonos savivaldybėse daugėja vyresnio amžiaus žmonių, o tai skatina pritaikyti veiklas vyresnio amžiaus žmonių poreikiams – vystant bendradarbystės erdves planuojama orientuotis ir į trečiojo amžiaus universitetus, kurie veikia visose funkcinės zonos savivaldybėse, sukuriant programas, kurios prisidėtų prie vyresnio amžiaus žmonių aktyvumo palaikymo ir sveiko senėjimo.

Esamą ryšį savivaldybėse organizuojant atliekų surinkimą ir perdirbimą pagrindžia sukurta bendra regioninė atliekų tvarkymo sistema ir infrastruktūra. Siekiant sukurti regioninę atliekų tvarkymo sistemą ir užtikrinti jos funkcionavimą, 2003 m. visos aštuonios Vilniaus regiono savivaldybės įsteigė uždarąją akcinę bendrovę „VAATC“. Įstaigai pavesta užtikrinti įdiegtos infrastruktūros tinkamą eksploataciją, atliekų srautų surinkimą ir tolesnį tvarkymą regiono lygiu. Ypatingas dėmesys skiriamas poveikio aplinkai mažinimui. 2014–2020 m. regiono savivaldybės įgyvendino komunalinių atliekų tvarkymo sistemos plėtros projektus, kuriais buvo siekiama sukurti ir plėtoti komunalinių atliekų rūšiuojamojo surinkimo, paruošimo naudoti pakartotinai ir apdorojimo infrastruktūrą, informuoti visuomenę atliekų prevencijos ir tvarkymo klausimais. UAB „VAATC“ duomenimis, viešųjų komunalinių atliekų tvarkymo paslaugų prieinamumas regione siekia 99,5 proc. (2020 m.), tai yra viešoji komunalinių atliekų tvarkymo paslauga siūloma ir teikiama visiems komunalinių atliekų turėtojams. Vilniaus regione perdirbtų ir panaudotų pakartotinai komunalinių atliekų dalis – beveik prasčiausias rodiklis šalyje, siekia 35 proc., o pašalintų komunalinių atliekų rodiklis (18 proc.) – lyginant su kitais regionais, priskirtinas prie vidutinių (2021 m.). Teritoriniai netolygumai tarp regiono savivaldybių pakankamai ryškūs, rodikliai skiriasi kelis kartus (pašalinta komunalinių atliekų dalis Širvintų r. – 26 proc., Elektrėnų r. – 7 proc.). Tai rodo, kad būtini veiksmai, skirti mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekiams, skatinantys rūšiuoti ir perdirbti atliekas, įtraukiantys visuomenę į prevencijos veiklas.

Teritorijos, kurioje įgyvendinama Strategija, žemėlapis

II SKYRIUS FUNKCINĖS ZONOS ANALIZĖ

Funkcinės zonos bendros problemos

Bendrai spręstina **problema** – ekonominiai netolygumai tarp regiono centro ir funkcinės zonos savivaldybių ir neigiamas poveikis aplinkai. Regiono esamos situacijos analizė (vertinama kartu su Vilniaus miestu, kuris neįtraukiamas į funkcinės zonos teritoriją), atskleidžia, kad ekonominiai rodikliai viršija šalies vidurkį, tačiau nutolusiose savivaldybėse rodikliai atitinka mažiau išvystytų regionų rodiklius ir atskirtis pakankamai ženkli.

Vertinant verslo (kartu kūrybinės ekonomikos) ir turizmo situaciją atspindinčius rodiklius matyti, kad ekonominis potencialas sutelktas regiono centre, tad kuriama vertė ir nauda pasiskirsto netolygiai. Užimtumo lygis regione siekia 79,5 proc. (šalies vidurkis 73,8 proc., 2022 m.), tačiau tarp savivaldybių ryškus atotrūkis: Vilniaus m. – 83 proc. (viršija šalies vidurkį), Ukmergės r. – 64,5 proc., Šalčininkų r. – 63,9 proc. (pastarieji – vieni iš žemesnių rodiklių šalyje). Vertinant kūrybinį potencialą (kūrybine veikla užsiimančių asmenų dalį nuo užimtų gyventojų savivaldybėje), Vilniaus m. viršija regiono ir šalies vidurkį, siekia 13 proc. (regiono rodiklis – 11, šalies – 8 proc.), kitose savivaldybėse rodiklis siekia nuo 4 iki 8 proc. (tai rodo, kad regionas patrauklus kūrėjams, tačiau didžiausias potencialas sutelktas regiono centre). Verslumo lygis (verslo įmonių skaičius tūkstančiui gyventojų) skiriasi kelis kartus – didžiausias Vilniaus m. (60), mažiausias – Šalčininkų r. ir Švenčionių r. (15). Vilniaus regioną aplanko beveik trečdalis šalies turistų (regione – 1,3 mln., šalyje – 3,8 mln., 2022 m.), daugiausiai jų apsistoja Vilniaus mieste (1,1 mln.), mažiausiai – Širvintų r. ir Švenčionių r. (iki 2 tūkst.). Daugiau kaip pusė apsistojančių turistų regione – užsienio svečiai (55 proc.), tačiau iš jų net 96 proc. lieka nakvoti Vilniuje (679 iš 706 tūkst.). Atsižvelgiant į tai, aktualu užtikrinti tolygias ekonominės plėtros galimybes funkcinės zonos teritorijoje.

Demografiniai ir socialiniai duomenys rodo, kad senstanti visuomenė išlieka ilgiau sveika ir aktyvi, todėl paslaugos turi būti pritaikytos ir lengvai prieinamos vyresnio amžiaus žmonėms, orientuojantis į jų socialinio aktyvumo poreikį. Tokių paslaugų funkcinės zonos savivaldybėse trūksta (tai rodo trečiojo amžiaus universitetų populiarumas, ypatingai geografiškai nuo centro nutolusiose teritorijose, tačiau susiduriama su susisiekimu problemomis ir ribotomis finansinėmis galimybėmis). Vertinant demografinės senatvės koeficientą (pagyvenusių (65 metų ir vyresnio amžiaus) žmonių skaičius, tenkantis šimtui vaikų iki 15 metų amžiaus), matyti, kad funkcinę zoną sudarančiose savivaldybėse daugiausia vyresnio amžiaus žmonių gyvena Švenčionių r. (koeficientas – 199), mažiausiai – Vilniaus rajone (koeficientas 88), kitose savivaldybėse rodiklis tarp 110–181. Vidutinė tikėtina gyvenimo trukmė regione siekia 76 metus (šalies vidurkis 75 metai, 2022 m.), manytina, kad artima vidurkiui ir vidutinė tikėtina sveiko gyvenimo trukmė (šalies rodiklis vyrams 56 metai, moterims – 59 metai, Higienos institutas, 2018 m.). 2022 m. tyrimas atskleidė, kad Lietuvoje savo pasitenkinimą gyvenimu kaip aukštą įvardijo 68,1 proc. 16–24 m. amžiaus gyventojų ir 37,2 proc. 65 m. amžiaus ir vyresnių asmenų. Pasitenkinimas gyvenimu didėja didėjant namų ūkio pajamoms. Žemesniam pasitenkinimui gyvenimu vyresnio amžiaus žmonių grupėje galėjo turėti ir tai, kad į šią grupę patenka daug pensinio amžiaus asmenų. Atsižvelgiant į tai, svarbu sukurti galimybes vyresnio amžiaus žmonėms aktyviai dalyvauti socialinėje ir ekonominėje veikloje.

Susidarančių atliekų kiekis Vilniaus regione mažėja ir siekia 351 kg vienam gyventojui* (2021 m., nuo 2018 m. sumažėjo 40 kg), tačiau perdirbtų ir panaudotų pakartotinai komunalinių atliekų dalis regione sudaro tik 35 proc. (1,3 karto atsilieka nuo šalies vidurkio, beveik prasčiausias rodiklis tarp regionų). Tai rodo, kad būtini veiksmai, skirti mažinti sąvartynuose šalinamų atliekų kiekiams, skatinantys rūšiuoti ir perdirbti atliekas, įtraukiantys visuomenę į prevencijos veiklas.

* Aplinkos apsaugos agentūros duomenys, publikuojami <https://aaa.lrv.lt/lt/veiklos-sritys/atliekos/atlieku-apskaita/informacija-apie-komunaliniu-atlieku-tvarkymo-sistemas-lietuvos-savivaldybese>

Siekiant subalansuotos plėtros regione, aktualu decentralizuoti ekonominį potencialą, ypač susijusį su turizmu, kūrybine ekonomika ir bendradarbystės erdvių iniciatyvomis, taip pat skatinti efektyvesnę išteklių naudojimą, rūšiuojant susidarancias atliekas, tokiu būdu mažinant disbalansą tarp centro ir atokesnių savivaldybių ir švelninat poveikį aplinkai.

Poreikiai, potencialas, bendros problemų priežastys

Nustatyti šie bendri savivaldybių poreikiai:

- Pritaikyti gamtos ir kultūros objektus lankyti: sukurti ir modernizuoti viešąją turizmo infrastruktūrą bei vystyti bendrus turizmo maršrutus
- Ugdyti kompetencijas, reikalingas ateities ekonomikai: sukurti bendradarbystės erdves, siekiant užtikrinti galimybę nuolat mokytis ir kurti vertę įvairiais amžiaus tarpsniais
- Tausoti aplinką: skatinti pakartotinį atliekų naudojimą ir perdirbimą

Vilniaus regiono turizmo potencialo tyrimas atskleidė, kad vertinant turizmo infrastruktūros patrauklumą ir galimybes rinktis maršrutus trūksta lyderystės regiono lygiu – dominuoja vietos lygmens iniciatyvos ir investicijos, modernizuoti, bet pilnai neišnaudojami, nepritaikyti lankyti objektai, apie sukurtus maršrutus komunikuojama fragmentiškai (apsiribojama įgyvendintų projekto veiklų viešinimu). Remiantis nacionalinės turizmo skatinimo agentūros „Keliauk Lietuvoje“ Lietuvos turistinių vietovių patrauklumo vertinimo tyrimo ataskaita (2021 m.), Elektrėnų savivaldybės turistinių objektų vertinimas apėmė 15 objektų, bendras savivaldybės įvertintų objektų patrauklumo vidurkis yra 2,88 (iš galimų 4), ir yra aukštesnis lyginant tiek su savivaldybių grupės vidurkiu (2,73), tiek nacionaliniu vidurkiu (2,78); Šalčininkų r. savivaldybės turistinių objektų vertinimas apėmė 15 objektų, bendras savivaldybės įvertintų objektų patrauklumo vidurkis yra 2,80 (iš galimų 4), ir yra aukštesnis lyginant tiek su savivaldybių grupės vidurkiu (2,73), tiek nacionaliniu vidurkiu (2,78); Širvintų r. savivaldybės turistinių objektų vertinimas apėmė 15 objektų, bendras savivaldybės įvertintų objektų patrauklumo vidurkis yra 2,78 (iš galimų 4), ir yra aukštesnis lyginant su savivaldybių grupės vidurkiu (2,73) bei panašus su nacionaliniu vidurkiu (2,78); Švenčionių rajono turistinių objektų vertinimas apėmė 11 objektų, bendras savivaldybės įvertintų objektų patrauklumo vidurkis yra 2,73 (iš galimų 4), ir yra panašus lyginant su savivaldybių grupės vidurkiu (2,73), tačiau šiek tiek žemesnis nei nacionalinis vidurkis (2,78); Trakų rajono savivaldybės turistinių objektų vertinimas apėmė 30 objektų, bendras savivaldybės įvertintų objektų patrauklumo vidurkis yra 2,95 (iš galimų 4), ir yra panašus lyginant su savivaldybių grupės vidurkiu (2,95), tačiau aukštesnis nei nacionalinis vidurkis (2,78); Ukmergės rajono savivaldybės turistinių objektų vertinimas apėmė 20 objektų, bendras savivaldybės įvertintų objektų patrauklumo vidurkis yra 2,83 (iš galimų 4), ir yra aukštesnis lyginant tiek su savivaldybių grupės vidurkiu (2,71), tiek nacionaliniu vidurkiu (2,78); Vilniaus rajono turistinių objektų vertinimas apėmė 25 objektus, bendras savivaldybės įvertintų objektų patrauklumo vidurkis yra 2,64 (iš galimų 4), ir yra žemesnis lyginant tiek su savivaldybių grupės vidurkiu (2,77), tiek nacionaliniu vidurkiu (2,78). Šie duomenys rodo, kad siekiant didinti lankytojų srautą turistinėse vietovėse ir skatinti keliauti po visą regioną yra būtina bendrai vystyti turizmo infrastruktūrą ir maršrutus, užtikrinti paslaugų kompleksumą, gerinti traukos objektų pasiekiamumą ir pritaikymą visų poreikiams.

Nutolusiuose nuo centro teritorijose trūksta šiuolaikiškų erdvių bendradarbiavimui ir tinklaveikai. Funkcinės zonos savivaldybėse (vertinami Elektrėnų, Širvintų rajono, Šalčininkų rajono, Švenčionių rajono ir Vilniaus rajono savivaldybių duomenys) kūrybinių verslų skaičius 2020–2024 m. išaugo 63 proc. (nuo 187 iki 304, ekonominės veiklos rūšies R sekcija „Meninė, pramoginė ir poilsio organizavimo veikla“), o mokslinė ir techninė veikla užsiimančių ūkio subjektų skaičius išaugo 79 proc. (nuo 416 iki 745, ekonominės veiklos rūšies M sekcija „Profesinė, mokslinė ir techninė veikla“) – tai reiškia, kad kartu auga ir kūrybinei bei inovatyviai veiklai pritaikytų erdvių poreikis. Tačiau situacija rodo, kad procesai vyksta labiau intuityviai, pasinaudojant vietos kūrybiniu potencialu (bendruomenės „Miško uostas“ pavyzdys). Siekiant paskatinti inovacijų plėtrą regione, mažinti nutolusių nuo centro teritorijų ekonominę atskirtį, yra aktualu kurti modernų regioninių bendradarbystės erdvių tinklą, naujų produktų ir paslaugų laboratorijas (pvz., meno ir verslo idėjų kūrimui, naujų įmonių steigimui, ėmimuisi rizikingų verslo sumanymų, socialinei ir ekonominei atsakomybei), atsižvelgiant vietos specifiką ir poreikius, keistis informacija bei kompetencijomis, taikyti kompleksines priemones, kurios būtų patrauklios nuolatos gyventi ir kurti visame regione, pritrauktų talentus ir juos išlaikytų.

Vertinant gyventojų galimybes pasinaudoti neformaliojo švietimo paslaugomis, matyti, kad beveik trečdalis suaugusiems siūlomų programų yra skirtos pedagogų kvalifikacijos tobulinimui (577 iš 1 673), be to, suaugusiems siūlomų programų yra du kartus mažiau nei vaikams (1 673 ir atitinkamai 3 137, 2024 m. Švietimo valdymo informacinės sistemos duomenys). Teikiamų neformaliojo švietimo paslaugų apimtis ir turinys yra vienodi, trūksta inovatyvumo, o erdvės bei infrastruktūra nėra individualizuotos ar unikalios. Nėra susiformavusios praktikos teikti įvairialypes paslaugas, atsižvelgiant į gyventojų poreikius. Bendrojo ugdymo mokyklose neformalaus ugdymo pasiūla formuojama atsižvelgiant į esamą specialistų pasiūlą, vyrauja menų ir sportą bei fizinį aktyvumą skatinančios veiklos, stokojama gamtos, tyrimų dalykų būrelių pasiūlos. Neformaliojo vaikų švietimo gamtos, informacinių technologijų, techninių programų dalis sudaro iki 20 proc. nuo visų siūlomų programų, o vertinant be Vilniaus miesto – tik 6 proc. (Atvira informavimo, konsultavimo ir orientavimo sistema AIKOS, 2021 m.). Tai turi įtakos talentų ugdymui ir tolesniems moksleivių rezultatams. Moksleivių pasiekimai regione, vertinant išlaikiusių brandos egzaminus dalį nuo visų laikusių ir gavusių aukščiausius balus (be Vilniaus miesto), atsilieka nuo šalies vidurkio (2023 m.): lietuvių kalbos ir literatūros valstybinį brandos egzaminą išlaikė 88 proc. moksleivių ir aukščiausius balus gavo 9 proc. (šalies vidurkis atitinkamai 93 proc. ir 15 proc.), matematikos – 76 proc. ir 4 proc. (šalies vidurkis – 86 proc. ir 9 proc.), fizikos – 92 proc. ir 9 proc. (šalies vidurkis – 95 proc. ir 15 proc.), informacinių technologijų – 80 proc. ir 5 proc. (šalies vidurkis – 91 proc. ir 15 proc.). Fizikos ir informacinių technologijų brandos egzaminus pasirinko laikyti apie 10 kartų mažiau mokinių, nei matematikos ar lietuvių kalbos (vertinant be Vilniaus miesto). Siekiant paskatinti susidomėjimą tiksliaisiais mokslais, bendradarbystės erdvėse būtų sukurtos sąlygos vystyti neformalųjį ugdymą, orientuotą į informacines ir skaitmenines technologijas. Taip pat būtų orientuojamasi į praktinį žinių taikymą, pasitelkiant kūrybą ir menus, dizainą, smulkiuosius amatus (pvz., juvelyrinką, tekstilę, maisto paveldą ir pan.) – tokiu būdu sukuriant sąlygas kurti unikalios vertės produktus, ugdyti gyventojų verslumą ir skatinti poreikį nuolat mokytis.

Atsižvelgiant į tai, kad pakartotinio atliekų perdirbimo rodiklis yra vienas iš žemiausių šalyje, būtina didinti pakartotinį naudojimą, pirminį rūšiavimą atliekų susidarymo vietoje, mažinti biologiškai skaidžių atliekų šalinimą sąvartynuose, taip pat didinti gyventojų aplinkosauginį sąmoningumą. Remiantis Vilniaus regiono komunalinių atliekų kiekio susidarymo prognoze 2021–2027 m., matyti, kad atliekų kiekis regione linkęs augti (Vilniaus regiono atliekų prevencijos ir tvarkymo 2021–2027 metų plano duomenys):

KOMUNALINIŲ ATLIEKŲ KIEKIŲ PROGNOZĖ 2022-2027 (t)

Atliekų rūšis	2022 m.	2023 m.	2024 m.	2025 m.	2026 m.	2027 m.
Popieriaus ir kartono, įskaitant pakuotes, atliekos	9711	13894	18077	22259	26442	32817
Žaliosios atliekos	6263	7292	8321	9351	10380	11667
Medienos, įskaitant pakuotes, atliekos	2094	2363	2631	2900	3168	3504
Biologiškai skaidžios maisto (virtuvės) atliekos	0	300	20330	20520	20678	20838
Tekstilės atliekos	3733	5411	7088	8765	10443	12747
Plastiko, įskaitant pakuotes, atliekos	9794	14522	19250	23978	28706	34616
PET pakuočių atliekos	3522	3845	4167	4490	4907	5358
Kombinuotų pakuočių atliekos	934	1296	1658	2020	2382	2834
Metalų, įskaitant pakuotes, atliekos	2186	2723	3261	3798	4335	5007
Stiklo, įskaitant pakuotes, atliekos	13034	14325	15617	16909	18200	19804
Inertinės atliekos (keramika, betonas, akmenys ir panašiai)	1645	3289	4934	6578	8223	10278
Didžiosios atliekos	9734	10247	10813	11415	12055	12735
Elektros ir elektroninės įrangos atliekos	7095	6934	6954	10187	10905	11905
Baterijų ir akumuliatorių atliekos	60	61	61	61	62	62
Buityje susidarančios pavojingosios atliekos	1,4	1,4	1,4	1,4	1,4	1,5
Kitos komunalinės atliekos	6850	6816	6782	6748	6714	6681
Mišrios komunalinės atliekos	181153	182797	146724	130476	112541	84708
Iš viso	266443	276116	276515	280304	279992	275413

UAB „VAATC“ duomenimis, Vilniaus regione iš viso veikia 15 DGASA, tačiau esamų DGASA kiekis neatitinka esamo poreikio, o visas esamas DGASA tinklas nebeatitinka teisės aktuose nustatytų atliekų prevencijos ir tvarkymo reikalavimų, todėl trūkstamos infrastruktūros plėtra numatyta šiose funkcinės zonos savivaldybėse: Širvintų rajono, Švenčionių rajono, Trakų rajono, Ukmergės rajono ir Vilniaus rajono savivaldybėse. Didžiausi kiekiai DGASA yra surenkami Vilniaus mieste (2020 m. apie 10 tūkstančių tonų), tačiau daugiausia tokių atliekų vienam gyventojui surenkama Elektrėnų savivaldybėje, Širvintų ir Šalčininkų rajonų savivaldybėse – apie 30–32 kg gyventojui per metus, vidutiniškai regione surenkama – 20 kg gyventojui per metus.

Turimas neišnaudotas potencialas:

- Turizmo vystymui patrauklūs ištekliai
- Sukurta skaitmeninio meno programa
- Sukurta regioninė atliekų tvarkymo sistema ir infrastruktūra

Regionas išsiskiria patraukliais turistams nacionalinės reikšmės kultūros objektais, UNESCO pasaulio paveldo vertybėmis (Vilniaus istorinis centras, Kernavės archeologinė vietovė, Struvės geodezinio lanko punktai bei Trakų istorinis nacionalinis parkas, esantis preliminariniame UNESCO pasaulio

paveldo sąrašė), turtingu kraštovaizdžiu. Kultūros ir gamtos ištekliams lankyti sukurti vietos lygmens turizmo maršrutai: Elektrėnų savivaldybėje – 7, Šalčininkų r. savivaldybėje – 17, Širvintų r. savivaldybėje – 4, Švenčionių r. savivaldybėje – 11, Trakų r. savivaldybėje – 21, Ukmergės r. savivaldybėje – 5, Vilniaus r. savivaldybėje – 5*. Sudaryti keli regioniniai maršrutai, jungiantys savivaldybių turizmo išteklius (2012–2020 m. įgyvendinti atskiri projektai). Minėtose savivaldybėse 2022 m. lankėsi 129 tūkst. turistų su nakvyne (palyginti su 2018 m. nuo 124 tūkst. išaugo 4 proc., pokyčiams įtakos turėjo pandemijos metu įvesti ribojimai).

Elektrėnų „Versmės“ gimnazijoje 8 metus buvo mokoma pagal unikalią šiuolaikinio skaitmeninio meno programą (programa buvo vykdoma kaip bendrojo ugdymo dalis iki 2022 m., poreikis išliko aktualus – programa galėtų būti realizuojama per neformalųjį ugdymą). Programos paskirtis – suteikti dailės suvokimo ir informacinės kultūros pagrindus per siauresnę dailės pažinimo sritį – grafinį dizainą – ir formuoti komunikacinių technologijų taikymo patirtį, ugdyti meninę bei estetinę kompetenciją. Sudaryta galimybė įgyti spaudos šrifto ir kaligrafijos meno suvokimo pagrindus, sukaupti patirties kuriant leidinių ir reklaminės spaudos dizainą, vizualizuojant informaciją tradicinėmis ir šiuolaikinėmis techninėmis priemonėmis, išmokti naudotis programine bei technine grafinio dizaino įranga, sudarytos galimybės mokytis maketuoti spaudinius ir interneto svetaines. Programa buvo sukurta siekiant puoselėti kūrybinį mąstymą ir jo savitumą, skatinti meninės išraiškos priemonių pažinimą bei gebėjimą taikyti jas savo kūryboje, komunikuoti meno priemonėmis, pasitelkti informacines komunikacines technologijas, ugdyti gebėjimą analizuoti bei vertinti grafinio dizaino apraškas meno ir kasdieniame gyvenime. Ši patirtis būtų pritaikoma kuriant bendradarbystės erdves funkcinės zonos savivaldybėse.

Regione gyventojams sudarytos sąlygos kompostavimui, pakuotės, pakuotės atliekų ir antrinių žaliavų rūšiavimui, veikia MBA įrenginiai, kurie didina perdirbamų atliekų kiekius, komunalinės atliekos renkamos atskirais srautais (pvz., žaliosios, didelių gabaritų, elektros ir elektroninės įrangos atliekos), įdiegtas DGASA tinklas ir veikia žaliųjų atliekų kompostavimo aikštelės. UAB „VAATC“ duomenimis, nuo 2016 m., pradėjus eksploatuoti MBA įrenginius, tvarkomų regioniniame sąvartyne atliekų kiekiai sumažėjo daugiau kaip 20 procentų.

Bendros problemos priežastys:

- *Netolygus turizmo potencialo panaudojimas:*

Bendri poreikiai nustatyti Elektrėnų, Šalčininkų r., Širvintų r., Švenčionių r., Trakų r., Ukmergės r. ir Vilniaus r. savivaldybėms, bus panaudojamas turimas Trakų r. ir Vilniaus r. turizmo potencialas (į bendrus regiono maršrutus įtraukiant ir Vilniaus m. turizmo objektus).

- *Neišvystytos bendradarbystės erdvių iniciatyvos:*

Bendri poreikiai nustatyti Elektrėnų, Širvintų r., Šalčininkų r., Švenčionių r. ir Vilniaus r. savivaldybėms, bus panaudojama turima Švenčionių r. savivaldybės patirtis, įgyvendinant kūrybinių industrijų iniciatyvą Švenčionėliuose ir Elektrėnų savivaldybės patirtis, vystant skaitmeninį meną.

- *Nepakankamas atliekų rūšiavimas ir pakartotinis panaudojimas:*

Bendri poreikiai nustatyti Širvintų r., Švenčionių r., Trakų r., Ukmergės r. ir Vilniaus r. savivaldybėms, bus panaudojama turima savivaldybių

* Detaliau vietos lygmens maršrutai pristatyti Vilniaus regiono turizmo potencialo panaudojimo tyrime (2022 m.), žr. tyrimo p. 47–48.

bendradarbiavimo patirtis, užtikrinant regioninę atliekų rūšiavimo veiklą (kartu su UAB „VAATC“).

Galimybės ir grėsmės

Poveikį sprendžiant problemą gali turėti šios **galimybės**:

- Didėjantis valstybės dėmesys tvariai ir socialiai atsakingai ekonomikai
- Auganti žiedinė ir efektyvaus išteklių naudojimo ekonomika

Siekiant įgyvendinti sumanios ekonomikos viziją prioritetas teikiamas tvariam ir socialiam verslui. Šiomis nuostatomis remiasi ir kiti pažangai įgyvendinti skirti dokumentai – nacionalinis pažangos planas ir ministerijų plėtros programos. Tai sudaro prielaidas išnaudoti regiono turizmo potencialą ir vystyti bendradarbiystės erdves.

Žiedinės ekonomikos modeliu siekiama sumažinti atliekų kiekį ir išteklių naudojimą, produktus pakartotinai naudojant ir perdirbant. Efektyvus išteklių naudojimas galėtų padidinti konkurencingumą, paskatinti inovacijas bei ekonomikos augimą. Medžiagų ir gaminių pertvarkymas žiediniam naudojimui taip pat paskatintų naujoves įvairiuose ekonomikos sektoriuose.

Poveikį sprendžiant problemą gali turėti šios **grėsmės**:

- Didėjantis turizmo sektoriaus konkurencingumas kituose Lietuvos regionuose ir kaimyninėse šalyse
- Augantys atliekų kiekiai dėl aktyvios ekonominės veiklos ir vartojimo

Lietuvos turizmo plėtros gairėse prognozuojamas lėtas turizmo sektoriaus atsigavimas šalyje ir stebima mažesnė kuriama vertė. Sektoriaus konkurencingumas yra tiesiogiai susijęs su infrastruktūros vystymu ir nuoseklia rinkodara. Todėl nesiimant pokių, turizmo vystymą ribojantys veiksniai tik stiprės.

ES komunalinės atliekos sudaro 27 proc. visų atliekų. Vidutinis komunalinių atliekų kiekis, skaičiuojant vienam gyventojui, ES didėja (2018–2021 m., Europos Parlamento duomenys).

Teritorijos stiprybių, silpnybių, galimybių ir grėsmių (toliau – SSGG) analizė

1 Problema:

Ekonominiai netolygumai tarp regiono centro ir funkcinės zonos savivaldybių ir neigiamas poveikis aplinkai

Stiprybės	Silpnybės
Patrauklūs išteklių turistams	Nepritaikyti lankyti gamtos ir kultūros objektai
Sukurta skaitmeninio meno programa	Nepakankamos kompetencijos, reikalingos ateities ekonomikai

Mažinti ekonominius netolygumus ir poveikį aplinkai	Gyventojų užimtumo lygis (15–64 metų) vidutiniai skirtumai tarp regiono savivaldybių (standartinis nuokrypis)	10,5 (2020)	10,5 (2025)	7 (2030)	Paskatinti turizmo ir bendradarbiystės erdvių plėtrą	Sukurtos arba atkurtos teritorijos, naudojamos ekonominei, rekreacinei ar turizmo paskirčiai, ha	0 (2020)	0 (2024)	157,36 (2029)
						Dviračiams skirtos infrastruktūros metinis naudotojų skaičius, naudotojai per metus	0 (2020)	0 (2024)	1 200 (2029)
						Sukurtos arba atkurtos atviros erdvės, kv. m.	0 (2020)	0 (2024)	4 232 324 (2029)
						Dviračiams skirta infrastruktūra, kuriai suteikta parama, km	0 (2020)	0 (2024)	1,71 (2029)
						Integruoti teritorinio vystymo projektai	0 (2020)	0 (2024)	34 (2029)
						Metinis konsoliduotų viešųjų paslaugų vartotojų skaičius	0 (2020)	0 (2024)	5 200 (2029)
					Paskatinti rūšiuojamąjį atliekų surinkimą	Investicijos į rūšiuojamojo atliekų surinkimo įrenginius, eurai	0 (2020)	0 (2024)	6 886 127 (2029)
						Surinktos atskirai išrūšiuotos atliekos, t per metus	0 (2020)	0 (2024)	4 600 (2029)
	Sąvartynuose šalinamų komunalinių atliekų dalis (proc.)	21 (2020)	15 (2025)	5 (2030)					

	Paruoštų pakartotinai naudoti ir perdirbtų komunalinių atliekų dalis (proc.)	28 (2020)	55 (2025)	60 (2030)		Igyvendintos viešinio kampanijos atliekų prevencijos ir tvarkymo temomis, skaičius	0 (2020)	0 (2024)	7 (2029)
--	--	--------------	--------------	--------------	--	--	-------------	-------------	-------------

IV SKYRIUS INTEGRUOTO POŽIŪRIO APRAŠYMAS

Integruoto požiūrio, kurio laikomasi rengiant ir įgyvendinant Strategiją, aprašymas		
Strategijos atitiktis integruotą požiūrį užtikrinantiems principams	Veiksmams prisidedama prie efektyvesnio dviejų ar daugiau Lietuvos Respublikos vietos savivaldos įstatyme nustatytų savivaldybių funkcijų vykdymo.	<p>Veiksmams prisidedama prie šių savivaldybių efektyvesnio funkcijų vykdymo:</p> <ul style="list-style-type: none"> ○ sąlygų verslo ir turizmo plėtrai sudarymo ir šios veiklos skatinimo (numatoma bendrai koordinuoti išteklius ir taikyti viešinio priemonės, taip pat skatinti bendradarbystės erdvių kūrimą, atsižvelgiant į visuomenės poreikius) ○ komunalinių atliekų tvarkymo sistemų diegimo, antrinių žaliavų surinkimo ir perdirbimo organizavimo (numatoma infrastruktūros plėtra, siekiant užtikrinti komunalinių atliekų tvarkymo paslaugos prieinamumą ir kokybę) ○ vaikų ir suaugusiųjų neformaliojo švietimo organizavimo (kuriant bendradarbystės erdves siekiama užtikrinti prieinamas ir kokybiškas neformaliojo švietimo paslaugas) <p>Bus investuojama į viešosios turizmo infrastruktūros modernizavimą ir sukūrimą, pritaikant gamtos ir kultūros objektus lankyti, taip pat bendro infrastruktūros naudojimo iniciatyvas, vystant bendradarbystės erdves. Vadovaujantis darnios ekonomikos principais ir siekiant užtikrinti integruoto požiūrio įgyvendinimą, bus prisidedama prie atliekų rūšiavimo skatinimo regione. Planuojamos investicijos, skirtos</p>

		komunalinių atliekų infrastruktūros plėtrai, taip pat viešinimo kampanijos.
	Iš kiekvienam uždaviniui priskirtų veiksmų visumos naudą gaus tikslinės grupės dviejose ar daugiau tarpusavyje besiribojančiose ir socialiniais ir (ar) ekonominiais ryšiais susijusiose arba potencialiai tokius ryšius galinčiose suformuoti savivaldybėse.	<p>Uždaviniui „Paskatinti turizmo ir bendradarbystės erdvių plėtrą“ priskirti veiksmai sukurs ir pagerins infrastruktūros objektus bei viešąsias paslaugas, kuriomis naudosis 7 besiribojančių savivaldybių gyventojai: pritaikius gamtos ir kultūros objektus turistų lankymui bus formuojami bendri regiono maršrutai ir įgyvendinamos bendros viešinimo ir rinkodaros priemonės, siekiant tolygaus turizmo potencialo panaudojimo; sukurtais bendradarbystės erdvėmis galės naudotis tikslinės grupės (moksleiviai, vyresnio amžiaus gyventojai) pagal specifines mokslo ir meno sritis. Numatytas neinvesticinis veiksmas – savivaldybių susitarimas bendradarbiauti (įgyvendinami bendri informavimo ir viešinimo veiksmai, sukurta bendra išteklių valdymo sistema).</p> <p>Uždaviniui „Paskatinti rūšiuojamąjį atliekų surinkimą“ priskirti veiksmai sukurs ir pagerins infrastruktūrą bei viešąją paslaugą, kuria naudosis 7 besiribojančių savivaldybių gyventojai: atliekų surinkimo infrastruktūros plėtra ir viešinimo kampanijos paskatins rūšiuoti atliekas. Neinvesticinis veiksmas įgyvendintas – sukurta ir veikia regioninė įstaiga UAB „VAATC“.</p>
	Veiksmai įgyvendinami taikant integruotų teritorinių investicijų metodą.	Strategijos veiksmų visuma prisideda prie šių dviejų Europos Sąjungos fondų investicijų programos prioritetų ir jų uždavinių įgyvendinimo: <ul style="list-style-type: none"> ○ 5-ojo prioriteto „Piliečiams artimesnė Lietuva“ konkretaus uždavinio „5.2. Skatinti integruotą ir įtraukią socialinę, ekonominę ir aplinkosaugos plėtrą vietos lygmeniu, puoselėti kultūrą, gamtos paveldą, darnų turizmą ir saugumą kitose nei miestų teritorijose“ ○ 2-ojo prioriteto „Žalesnė Lietuva“ konkretaus uždavinio „2.6. Skatinti perėjimą prie žiedinės ir efektyvaus išteklių naudojimo ekonomikos“

Vystant regiono ekonominį potencialą bus mažinami teritoriniai netolygumai tarp regiono savivaldybių, sudarant sąlygas ekonominių veiklų skatinimui atokesnėse teritorijose, stiprinamas bendradarbiavimo indėlis sprendžiant ekonominio tvarumo ir socialinius iššūkius. Bus prisidedama prie neigiamo poveikio aplinkai mažinimo, skatinant rūšiuoti atliekas.

V SKYRIUS PARTNERIŲ DALYVAVIMAS RENGIANČIŲ IR ĮGYVENDINANČIŲ STRATEGIJĄ

Partnerių dalyvavimo rengiant ir įgyvendinant Strategiją aprašymas		
Etapas	Įtraukimo priemonės	Dalyviai
Strategijos rengimas	Atsiklausiant gyventojų ir partnerių nuomonės regiono plėtros tarybos interneto svetainėje, taip sudarant lygias galimybes visiems teritorijos, kurioje numatoma įgyvendinti strategija, gyventojams ir partneriams susipažinti su strategijos projekto turiniu ir pateikti pastabas ir pasiūlymus (2024 m. kovo mėn.)	Vilniaus regiono plėtros tarybos kolegijos partnerių grupė Gyventojai
	Kreipiantis į partnerius tiesiogiai dėl strategijos projekto svarstymo: 2023 m. kovo 16 d. posėdis 2024 m. sausio 17 d. posėdis	Vilniaus regiono plėtros tarybos kolegijos partnerių grupė
	Strategijos projekto pristatymas ir aptarimas savivaldybių tarybų komitetuose (2024 m. vasario ir kovo mėn.)	Savivaldybių tarybų nariai

Strategijos įgyvendinimas	Skelbiant kasmet apibendrintą informaciją apie strategijos įgyvendinimo pažangą regiono plėtros tarybos interneto svetainėje ir nurodant būdus, kuriais galima pareikšti nuomonę, pastabas ir pasiūlymus, taip sudarant galimybę susipažinti su strategijos įgyvendinimu – iki 2025 m. sausio 31 d. (tarpinių rezultatų įvertinimas pagal pateiktą ataskaitą Vidaus reikalų ministerijai).	Vilniaus regiono plėtros tarybos kolegijos partnerių grupė Gyventojai
	Skelbiant strategijos pakeitimo projektą ar jo atskiras struktūrines dalis regiono plėtros tarybos interneto svetainėje ir nurodant būdus, kuriais galima pareikšti nuomonę, pastabas ir pasiūlymus – iki 2030 metų pagal poreikį.	Vilniaus regiono plėtros tarybos kolegijos partnerių grupė Gyventojai